

בעיות זמנינוחוברת א'

חלק ראשון בסידרת "בעיות זמנינו" דן
 בבעית המצב בארה"ק, מכיל הערות על
 שיטת האדמו"ר מסטמר ז"ל וביאורים
 בדעת אדמו"ר יחב"ד.

הוצאת בני הישיבות

בכל עניני חוברת זו ניתן לפנות ל"דעות הפוסקים על שבועות הגלות"

cbhtar@gmail.com

(א) אמר רבי חמא בר הנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל

(סנהדרין דף צ"ה) ופירש"י שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו *שולטנות*

קלה ודלה. ע"כ, האדמו"ר מסטמר מביא הנ"ל בהקדמה לספרו "ויואל

משה" וכותב: הרי מבואר שקודם ביאת המשיח תכלה אותה מלכות הזלה,

שאי אפשר ביאתו באופן אחר, --- כל הנהנים ומשתבחים מאותה המלוכה

הרי משתבחים הם מהתעכבות ביאת המשיח, ואוי לה לאותה בושח ולאותה

כלימה עכ"ל. ויש להקשות על זה שהרי בגמרא סנהדרין דף צ"ז ע"א

מובא: אין בן דוד בא עד שירבו המסורת, ד"א עד שיחמעטו התלמידים

ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכיס ד"א עד שיתיאשו מן הגאולה. ע"כ,

האם נאמר שמי שאינו מסור, מרבה תלמידים, עושה מסחר, ואינו

מתייאש מן הגאולה, מעכב ביאת המשיח. האם נוכל לאמר (בדומה

לסגנונו של היואל משה) "כל הנהנים ומשתבחים מביזנעס טובה הרי

משתבחים הם מהתעכבות ביאת המשיח. ואוי לה לאותה בושח ולאותה כלימה!!!

(ב) בנוגע לעצם הענין כבר נאמרו כמה תירוצים על הראי"ה הנ"ל, ונביא

בקצרה איזה מהם.

א. פירש"י תלוי בפלוגתא, היד רמ"ה מפרש כרש"י אבל באוצר הגאונים

מביא מאחד מהגאונים שמלכות הזלה כוונתה למלכות אדום.

המהרש"א מביא פירש"י ואח"כ מפרש באופן הפכי, וז"ל: ועוד יש לפרש

מלכות הזלה היא מלכות ארם (אדום) שקראה הכתוב מזולזל ובזוי

כמ"ש קטן בגוים נתתיך בזוי אתה מאד, וז"ש וכרת הזלזלים, שהוא

מלכות ארם (אדום) המושלת בישראל ע"כ. ויש בזה עוד מקורות לכאן ולכאן.

ב. כוונת רש"י שלא יבא בן דוד לפני שיעבור על ישראל כשבר קשה כזה.

[והוא ע"ד מ"ש המהר"ל, שלפני הצמיחה צריך להיות רקבון הזרע, ולכן

לא יבא בן-דוד לפני מצב כזה.] אבל לאחר שכבר בא מצב זה, יכול בן דוד

לבא אף שבא לישראל ישועה קטנה. וכך משמע טמ"ש במגילה דף י"ז ע"ב

ובסנהדרין דף צ"ז ע"א שלפני ביאת בן דוד יהיו מלחמות, ופירש"י
בסנהדרין מלחמות - בין עובדי כוכבים לישראל. ובמגילה דף י"ז כתב
שיהיו מלחמות אתחלהא דגאולה לפני ביאת בן דוד, [אטנם, פירש"י ד"ה
אתחלהא דגאולה היא - ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא, אלא
שיגאלנו כן הצרות הבאות עלינו חמיד דהא ברכה קבוצ ובנין ירושלים
וצמח דוד יש לכל אחת ברכה לעצמה לבד מגאולה זו, אפילו הכי כיון
דשם גאולה עלה, קבעוה בשביעית. עכ"ל], ובאמת בכל ענינים אלו לא
נדע בבירור איך יהיו עד שיבא משיח כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות מלכים.
ג. הגאון המקובל הספרדי הבן איש חי, כותב בספר בניהו על מסכת יומא
דף י' בנוגע למאמר הז"ל אין ב"ד בא עד שתתפשט מלכות ארם בכל
העולם ועוד מאמרי הז"ל אודות חבלי משיח, שאפשר שלא יתקיימו מחמת
אריכות הגלות. השם משמואל, פרשה ויגש שנת תרע"ז, כותב: קבלה
בידינו מרבוחינו הקדושים שבעתה נפטרנו ממלכות גוג ומגוג-----
שכמו שבמצרים קישוי השעבוד השלים לד' מאות שנה, כן בגלות זה
להיפך, שאריכות הזמן השליכה למישוי השעבוד. ע"כ, וכדבריו מובא
בכמה ספרים, בפרט בספרי גדולי החסידות. לכאורה אפשר להקשות על
דבריו שהרי הרמב"ם בסוף הלכות מלכים פסק שיהיה מלחמת גוג ומגוג?
הנה אף שהדברים עמוקים ושתדל ליישב בס"ד עפ"י מ"ש בסנהדרין דף
צ"ח שנבואת זכריה אודות משיח מדבר כשניהיה במצב של לא זכו משא"כ
הנבואה בדניאל אודות משיח מדבר בזכו. והנה גם בנוגע למלחמת
גוג ומגוג יש שינוי בהנ"ך, שבזכריה מובא שגוג יעשה חורבן גדול
ר"ל ח"ו לפני שיפול, משא"כ ביהזקאל כתואר מלחמת גוג באופן אחר
לגמרי ואינו מביא שנפול ח"ו מגוג ונלפענ"ד שזהו כעין "לשיטתו"
שנבואת זכריה אודות גוג אינו דבר מוחלט ומדבר רק אם ח"ו לא זכו
כמ"ש בסנהדרין בנוגע לנבואת זכריה אודות ביאת המשיח, ומכילא אין

הרמב"ם כותר למ"ש, ודוק. ובעז"ה לכשתחזק במבצעי כ"ק אדמו"ר שליט"א לקרב ישראל לאכניהם שבשמים, ממילא נגיע למצב של זכו, ונפטור מכל צרות וחבלי משיח, אכי"ר.

כותב

ד. המנחת אלעזר זצ"ל בספרו דברי תורה מהדורא ה, אות כ"א שקשה איך אומרים אחכה לו בכל-יום שיבא, הרי אחז"ל כמה מאמרים שמתחילים בלשון איך בן דוד בא עד וכו' ונאמר בזוהר לא תצפו לרגלי משיחא עד דאיתחזי קשתא בגוונין נהורין, ועוד מאמרי הז"ל כיוצא באלו, וא"כ איך אומרים אחכה לו בכל-יום שיבא טרם שנתקיימו סימנים הנ"ל וכתרץ: אלא ודאי ברור דאלו הסימנים אינם מעכבים ואינם סימנים מובהקים וזמן האמיחי הוא ית"ש יודע יום נקם בלבי אפילו למלה"ש לא גליתי, לאברי לא גליתי כביכול כדאמרינן בסנהדרין (צ"ט ע"א) ----- וא"כ הזכנים והסימנים האלו הם בודאי דרז"ל אמת מוכיחים ומסוגלים, אבל אינם מעכבים. עכ"ל.

(ג)

האדמו"ר מססטר זצ"ל בהקדמתו לויואל כשה מביא עוד ראיות לשיטתו ונביא איזה כהם. וז"ל ובמדרש איכה רבה ג' י"ט בפסוק זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל לו כתב לבסוף וז"ל למחר כשיבוא קץ הגאולה אומר להם הקב"ה לישראל האיך המתנתם לי כל אותן השנים. והן אומרים לפניו רבוש"ע אלולי תורתך שנתת לנו כבר אבדונו האומות, לכך נאמר זאת אשיב אל לבי, ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה, וכך דוד אמר לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי על כן אוחיל וכו' ועיי"ש. שהארץ מתחילה במשל וחזינן בזה שלהמתין וליחל על הגאולה הוא נסיון גדול, עד שאח"כ הקב"ה יאמר לישראל שמתמה על עמדם בזה הנסיון עכ"ל. הוא מבאר שם שכוונת המדרש הוא לנסיון המדינה אבל מפשטות לשון המדרש ("כבר אבדונו האומות") מבואר שכוונת המדרש הוא שלולי התורה לא היינו יכולים לסבול רדיפות האומות (ובפרט בשעת גזירות שמד, ר"ל)

בנוגע לדרשות חז"ל עה"פ (שמות ב, כ"א) ויואל לשבת את האיש, כותב
האדמו"ר מסטמר זצ"ל בסוף הקדמתו ליואל משה: וגם מה שדרשו חז"ל
שם במקומו שהשביע יתרו את משה שלא ישוב למצרים ג"כ הוי מעין שבועה זו.
דלכאורה אין להבין כיון שראה יתרו שמשה רבינו ע"ה איש קדוש הוא,
כי הרי מבואר במד"ר שם שראה שהמים נתברכו בשבילו, ועוד נסים.
ומבואר בפרקי דר"א פ"מ, שהמטה שנברא בין השמשות ונמסר לאדם הראשון
בגן עדן וא"כ לאבות הקדושים עד שבא למצרים ולקחו יתרו ונסעו בתוך
גן ביתו ולא היה יכול אדם ליקרב אליו עוד, וכשבא משה נכנס לגן ביתו
של יתרו וראה את הבטתה וקרא האותיות אשר עליו ושלח ידו ולקחו וראה
יהרו ואמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, לפיכך נתן לו את צפורה
בתו לאשה יעוי"ש, א"כ הלא ראה יתרו שמשה הוא הגואל ישראל ובודאי
אינו נחמד לדבר שקר ושלא יעמוד בדבורו. א"כ למה היה לו להשביע אותו,
וכי לא סגי ליה בהבטתה אלא דוקא ע"ד שבועה. אולם יען שהיה יתרו יודע
שמשה עתיד לחזור למצרים לגאול את ישראל, וא"כ הגאולה תלוי בו ומזה
היו יראים שניהם פן, ואולי מחמת רוב אהבת ישראל וכשראה בעניי עמו
וצערם הגדול לסבול עול הגלות, אולי יקדים לילך לשם קודם הזמן, לכן
השביע אותו ----- כי על השבועה בודאי לא יעבור ולא יבוא לידי
דחיקת הקץ ----- א"כ נכלל גם שבועה זו בלשון ויואל משה עכ"ל.
(ועיי"ש שמביא עוד טעמים למה קרא ספרו "ויואל משה"). אבל דבריו
קשים שזה לשון המדרש (שמות רבה)
ויואל משה - ר"י אומר שנשבע לו ---- ולמה השביעו, אמר לו יודע אני
שיעקב אביכם כשנתן לו לבן בנותיו, נטלן והלך לו חוץ מדעתו. שמא
אם אתן לך את בתי אתה עושה לי כר. מיד נשבע לו ונתן לו את צפורה ע"כ.
ופ"דש ה"תולדות נח" (פירוש זה, נמצא לאחר המד"ר על שמות באיזה הוצאות)
יודע אני שיעקב כו' דאל"כ מהיכי תיתי שיברח ממנו, אלא לפי שראה שהלך
בדרכי יעקב כדלעיל, חשב שגם בזה ילך בדרך יעקב ויברח, עכ"ל

העץ יוסף סביא דבריו. התפארת ציון פירש ולמה השביעו פי' - למה לא האמינו על דבריו בלא שבועה א"ל יודע אני וכו' שידע יתרו שיעקב היה צריך לילך בדרך מצוה כאשר צוה לו ה' לא היה מתנהג בדרך ארץ והלך לו בלא דעתו של המיו כי המצוה דוחה הדרר ארץ לכן היה ירא ג"כ ממשח שמא יהיה צריך לילך בדרך מצוה כמו שהיה בסוה ואז יהיה מותר לו לעבוד על דבריו דאדעתא דהכי לא אמר, לכן הכריחו לישבע על זה האופן דגם אם יהיה צריך לילך בדרך מצוה לא יהיה רשאי לילך בלא רשותו עכ"ל. בספר "תורה שלמה" על שמות מביא מכתב-יד ילמדנו הקדמון: בשעה שהלך משה אצל יתרו בקש משה ליטול את בתו, אמר לו יתרו יודע אני שכולכן רמיין, כך עשה יעקב זקינון כשהלך לחוץ אצל לבן, והשיא את בנותיו ובסוף גנב לבו של המיו ויצא לו חוץ מדעתו שנאמר ויגנב יעקב את לב לבן, אכר לו יתרו סן אותו הזרע את ומי אומר לי שאין אף את גונב את לבי ויוצא לך חוץ מדעתי אלא אסור עצמן בשבועה שאין אתה גונב לבי - ע"כ (והעץ יוסף על עין יעקב על הגמרא נדרים ס"ה מפרש כוונת המדרש שבכלל לא השביעו שלא לילך בעצמו למצרים בלא רשותו, רק שלא יקח את צפורה עמו שלא ברשותו ע"ש, אבל לא מצאתי עוד מפרשים, שיפרשו כן). על כל פנים מבואר היטב שלא היה כאן שאלה של ציונות וג' שבועות. (בנדרים ס"ה מובא שיחרו הדירו ופירש"י - ויחרו הדירו למשה שלא ישוב למצרים מפני אוהן האנשים הטבקשים להרגו, ע"כ. ועוד דרשו (מכילתא יתרו) שהשביעו ליתן בן לע"ז, וכבר טרחו המפרשים לבאר מאמר פלא זו, ויש עוד דרשות ואכמ"ל).

(ה) בויואל משה מאמר ג' שבועות סימן א, כתחיל האדמו"ר מסטמר זצ"ל, ספרו בהבאת לשון הגמרא בכתובה ק"י - קי"א בענין השבועות. אבל אינו מביא הדברים כמו שהם לפנינו בש"ס, שכן הוא מביא "שלא ידחק את הקץ" ואילו לפנינו בש"ס הגירסא הוא=שלא ירחקו את הקץ רק שרש"י מביא שיש גורסין שלא ידחקו. האדמו"ר מסטמר מביא רק את היש גורסין, ואילו הגירסא העיקרית השמיט לגמרי ולא הביאו אפילו בגדר יש גורסין, וככה לא יעשה. בפנים הספר מאריך האדמו"ר מסטמר ומדייק דיוקים ובונה יסודות על יסוד הגירסא שאינו לפנינו בש"ס. אמנם, בסימן כ"ז מזכיר האדמו"ר מסטמר שיש גירסא ברש"י שלא ירחקו ומדבר מזה בקצרה בסימן כ"ז וסימן פ"ד שהם מן הסימנים היותר קצרים שבספרו.

האדמו"ר ממנו קאטש זצ"ל בספרו דברי תורה מהדורא ו אות ק"י מביא לשון הש"ס כמו שהוא לפנינו, ומביא ג"כ שרש"י הביא גם גירסת שלא ידחקו וכתב על זה: והפירוש הב' הנזכר הוא באמת לשון דוחק (צ"ל דחוק) מאד --- העיקר כגירסת הש"ס דילן בלי שום נוסחא אחרינא, ע"כ. וכן כתב בספרו חיים ושלום עה"ת פרשת ויחי ד"ה א"י האספו בא"ד: שלא ירחקו את הקץ בעונותיהם כפירש"י הראשון עיקר כמו שביארנו בדברים בספר משמיע ישועה ועוד במק"א, והיינו שלא יתעצלו מלעשות תשובה על עונותיהם ועי"ז ירחקו את הקץ בעונותיהם. ע"כ.

(ג) בהמשך להנ"ל נעמוד על פירושו של האדכו"ר מסטמר על שבועת שלא ירחקו,

בסימן כ"ז כותב וז"ל וגם הגירסא שהביא ברש"י ז"ל שלא ירחקו את

הקץ, ופירש שלא ירחקו אותו בעוונם גם זה אינו מובן דאם כוונתו על

כל התורה כולה שלא יעשו עוונות שכולם מעכבים את הגאולה, ע"ז כבר

מושבעים ועומדים --- ואם הכוונה על איזה ענין פרטי שמביא לידי כך

שמעכב את הגאולה, א"כ היה לו לבאר על איזה ענין טובה שבועה הזאת. ע"כ.

ובסימן פ"ד מיישב וז"ל כבר הבאתי (בהקדמה לויו"מ) שהגאולה העתידה

חיה רק בזכות נטרונא, המקיימין אל תאכלו ממנו נא, דהיינו שמתינין

ואינן אוכלין מהגאולה לפני הזמן, ואם כן העוברין על זה מרחיקין את

הקץ, ולכן אמר סתם שלא ירחקו את הקץ בעוונם שתנא אקרא קאי שמבואר

שם שלא לעשות תנועה של התעוררות הגאולה עד שתחפץ, ועל זה אמר שלא

ירחקו את הקץ באותן העונות שממהרין טרם שתחפץ, עכ"ל. עכשו נביא בס"ד

דעת המפרשים על זה. ההפלאה בד"ה שלא יגלו את הקץ, כותב שעוברים על ^{ההפלאה}

זה בביטול תורה, שהרי אמרו הז"ל בהלק כל העוסק בתורה לשמה מקרב את

הגאולה. תיכף לאחר סוגית השבועות איתא בגמרא א"ר אלעזר כל הדר באר"י

שרוי בלא עון. ההפלאה בד"ה א"ר אלעזר כל הדר כו' כבאר ההמשך וז"ל

יש לפרש ע"פ מ"ש בדרף ע"ה בפ"ה הפסוק דברו על לב ירושלים וגו' כשנרצה

עונה, דהוא קאי על עון עכובינו בחוץ לארץ ורחקנו את הקץ. ע"כ.

עיי"ש (כוונתה הפלאה היא בדווקא אם אינם עולים לאר"י כשיש לעלות,

אבל בודאי מודה ההפלאה שאם אין לו פרנסה באר"י, ושאר התנאים שהוזכרו

בפ"ה קיים בענין עליה לאר"י אין בזה עון). המנחת אלעזר בספרו דברי תורה

מהדורא ו אות ק"י מפרש וז"ל כן הוא האמת כי כלו כל הקיצין ואין

הדבר הלוי אלא בתשובה וכך פסק הרמב"ם (בהל' תשובה) אין ישראל נגאלין

אלא ע"י תשובה וכיון שעושיין תשובה מיד נגאלין עכ"ל ומפילא כשאינן עושיין

השובה מרחיקים את הקץ כדברי רש"י עכ"ל. וז"ל המהרש"א שלא ירחקו את

הקץ כו' עיינן פירש"י. ועוד יש לפרש שלא יהיה בעיניהם הקץ רחוק

דהוה ליה כאילו מתייאשין מן הגאולה אלא יהיה בעיניהם זמן הגאולה קרובה כמ"ש כי קרובה ישועתי לבא וק"ל, עכ"ל. ר' יעקב עמדין בהגהותיו לכתובות כותב שלא ירחקו נ"ב י"ל ע"ד שאמר רב זירא כי משכח רבנן דעסקו ביה במטותא מינייכו שלא תרחקוניה משום שצריך להיות בהיסח הדעת (סנהדרין צ"ז) ע"כ. וכן הביא הענף יוסף ^א עין יעקב מהספר עיר בנימין וכן פירש התורה תמימה וכן כביא הילקוט הגרשוני מהדברי שאול [רי"ש נאטנזן] אבל העיון יעקב דוחה פירוש זה וכתב אח"כ פירש"י שלא ירחקו בעונם אך גם זה דחוק דעל עונם בלא"ה מושבע ועומד מהר סיני --- אך י"ל דלזרוזי בעלמא השביעם עוד הפעם כדאיתא לקמן ריש נדרים. ע"כ.

ה"בן איש חי" בספרו בן יהוידע כותב: שלא ירחקו את הקץ פירש רש"י ז"ל שלא ירחקו אותו בעונם, ור"ל שמרבים עונות, ועי"כ יהיה עיכוב הגאולה וקשה שבועה זו היא שלא יחטאו, ואין משביעים בכך, ועוד קשה הול"ל שלא ירחקו את הגאולה, ונ"ל בס"ד הכונה, כי השי"ת גזר בברית בין הבתרים ח'שנה וישבו רד"ו במצרים ונשאר להם ק"ץ, שצריך להשלים אותם בשעבוד מלכיות אחר ביאתם לא"י, אך הם אחר שנכנסו לארץ חטאו וגלו עבור חטאם, ונשאר חוב של ק"ץ שנים הנזכר חלוי ועומד, ואחר שישתעבדו בהם אוה"ע בעבור כפרת עונותם, אז יפרע מהם אותם ק"ץ שנים, ויבא המשיח, כי פרעון זה של ק"ץ מוכרח להיות לבסוף אחר שיפרע מהם בעבור עונות הדשים שלהם, ונמצא אם בגלותם חוזרים ועושים עונות הם מרחיקים פרעון ק"ץ שנים הנזכר וצריך להיות לבסוף, ולזה השביעם שלא ירחקו אותו ק"ץ שנים בעבור עונות המסבבים להם גלות, עכ"ל. אח"כ פירש בפירושו של ר' יעקב עמדין דלעיל, ועוד פירש וז"ל ר"ל שלא יהיו מרחיקים בדעתם את הקץ שיחייאשו לומר אם הראשונים שהיו כמלאכים לא זכו להיות הגאולה בימיהם, כ"ש אנחנו, אלא יהיו מצפים לישועה תמיד. ע"כ. ובספר אהבת ציון פירש וז"ל ורש"י ז"ל כתב לישנא אחרינא ושלא ירחקו --- ולענ"ד אולי י"ל דשני הלשונות הכל הולך לכקום אחד - שלא ירחקו, כי הלא כבר אמרו חז"ל אין ב"ד בא אלא בהיסח הדעת, וע"כ אמר שלא

ידחקו את הקץ שאם לא יסיחו בדעתם וחמיד דעתם ולבם עליו, והוא לא יבא כי אם בהיסח הדעת, א"כ ממילא ירחקו אותו עי"כ והבן, עכ"ל. שוב ראיתי בילקוט הגרשוני שפירש שכוונת רש"י (ירחקו - בעונם) שלא יהיה בדעתם הקץ רחוק בעבור עונם. לפי דבריו אפשר לומר שפירש"י והמהרש"א זההים, ודו"ק.

על פירושו של הויואל משה יש לשאול, הרי השביעם לפני"ז שלא יעלו בחומה, ומה מוסיף שבועת שלא ירחקו? עכ"פ כל המפרשים (ההפלאה, הבן איש חי, ר' יעקב עמדין, רי"ש נאטנזאן, הענף יוסף בשם העיר בניסין, העיון יעקב, המהרש"א, האהבת ציון, המנחת אלעזר, התורה המימה, והילקוט גרשוני) חולקים על האדמו"ר מסטמר ואינם רואים בשבועת "שלא ירחקו" ענין הציונות.

(ז) בויואל משה, מאמר ג' שבועות סימן א' מדבר אודות שיטת רב יהודה (כתובות ק"י) שאסר לעלות מבבל לארץ ישראל, ומביא שאלה הרי"ף (האחרון) בעין יעקב מה יעשה רב יהודה עם המשנה דהכל מעלין לארץ ישראל? וכתב הויו"ט: וראיתי אחר כך בהפלאה שעמד בזה וכתב דודאי לא יחלוק ר"י עם סתם מתניהין דקתני הכל מעלין לא"י ותירץ שהוא (ר"י) מפרש הך מתניהין דמיירי משאר ארצות חוץ מבבל, וכפירש רש"י בריש גיטין המביא גט ממדינת הים-לבר מבבל, אע"ג דנקט ממדינת הים סתמא, וקשה לי על דבריו ז"ל שהרי אדרבא משם ראיא שאין לפרש כאן הכי, שהרי פירשו בתוספות שם דף ב ע"א ד"ה ממדינת הים וז"ל הא דלא נקיס המביא גט מחוץ לארץ כדקתני בגמרא וכו' משום דחו"ל הוי משמע כל חו"ל אפילו רקס וחגר, להכי נקט מדינת הים דמשמע רחוק כמו האשה שהלך בעלה למדינת הים, וכמו פרעתין בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י, לאפוקי רקס וחגר דפליג בה ר"ג ע"כ. א"כ מבואר בזה דהיכא דנקט סתמא ארץ ישראל וחוץ לארץ, כל מדינות שהם חוץ לארץ בכלל וא"א למעוטי אף רקס וחגר שהם סמוכים מאד לאר"י. ובתוספות נקטו רקס וחגר שהוא מבואר במתניתין

שם במקומו אליבא דר"ג, גם הוא סמוך יותר לא"י והוי רבוחא טפי שגם זה אין להוציא מלשון חו"ל, ורש"י הביא בבל שאמרו כן בגמרא להלכה אף אליבא דתנא קמא, ובאמת גם בבל הוי סמוך לא"י כמבואר בש"ס כתובות, ועכ"פ כל זה אפשר לפרש רק בלשון מדינת הים דמשמע מדינה רחוקה ולא קרובות דמשום הכי שינה הלשון לומר מדינת הים. אם כן - בכאן שאמרו סתמא ארץ ישראל (הלשון מגומגם, ואולי צ"ל "הכל מעלין לארץ ישראל") בודאי הכוונה על כל חו"ל ואין נפקא מינה בין רחוק לקרוב דמה שאינו ארץ ישראל בודאי נקרא חוץ לארץ אף שהוא קרוב. עכ"ל הוי"מ. לאחר זה בא הוי"מ למסקנא שלפי ר"י לא קאי משנת "הכל מעלין" בזמן הזה, אלא רק בזמן המקדש. באמת יש כמה דעות בפירוש כוונת ר"י, ואין כוונתינו בקונטרס זה להביא כל הדעות ולפרשם. כוונתינו רק להראות שקושית הוי"מ על ההפלאה לא קשיא מידי, ההנחה של האדמו"ר מסטמר שלפי פירוש תוספות בגיטין, הרי "מדינת הים" מוציא מכללו בבל, אינו נראה.

הריטב"א בגיטין דף ב, מפרש כתוספות בבאור הלשון מדינת הים ובגיטין דף ו ד"ה והא דאמר לבד מבבל, כתב: אע"ג דמתניתין קתני סתמא --- היינו טעמא משום דבמתניתין כיון דאירי בדינא דא"י ההוא (צ"ל דהוא) הלוק מח"ל, וטעמא משום דגמירי אי משום דאיכא בתי דינין דקביעי ובבבל ג"כ איכא מתיבתא ושכיחי משום מחיבתא, ודאי בבל בכלל א"י היתה לדין זה, והתנא כשאמר מעכו לצפון לא אירי כבבל כלל. עכ"ל. הרי מבואר שבבל לא איתמעט מלשון "מדינת הים" (ואף שמוסד הרב קוק הוציא לאור חידושי הריטב"א על גיטין מכת"י שמוסד הרב קוק טוען שזהו הריטב"א האמיתי על גיטין, מכל מקום גם הם מודים שהריטב"א שתחת ידינו הוא עכ"פ מאחד מהראשונים. אלא שהם טוענים שנכתב ע"י אחד מחשובי תלמידי הרשב"א). הדברים יובנו יותר בהקדם שאר דברי ההפלאה ודברי ר' יעקב עמדין בסידורו. וז"ל ההפלאה ד"ה ור' יהודה כתיב קרא אחרינא וכו' לכאורה משמע מדמייתי קרא קמא בבליה יבואו ושמה יהיו דהטעם הוא משום מעלה בבל שהוא מקום תורה

ומקום השראת שכינה כדאיתא בסוף מגילה --- ואע"ג דאמר לקמן דאסור לצאת
מא"י לבבל היינו אותו הנולד שם דאין לו להניח קדושת הארץ. אבל הנולד
בבבל אין להניח קדושת התורה וקדושת השכינה ששורה שם, ובוה א"ש דודאי
לא פליג ר"י אסתמא דמתניתין דקחני הכל מעלין לא"י ומפרש דהיינו כשאר
ארצות חוץ מבבל, וכדפירש"י בריש גיטין --- והיינו דיליף מקרא דכתיב
בכלי שרה ושמה יהיו דלא הלל"ל אלא בבלה יובאו וביום פקדי אותם והעליהם
--- אלמא דקפיד קרא שיהיו שם בבבל דוקא ולא בשאר ארצות והיינו לפי
שכבוד השכינה והתורה שם, ומזה ילף דמאי דקאמר השבעתי אחכם היינו מטעם
שלא להניח הקדושה ששורה בבבל. ע"כ. גם ר"י עמדין בהקדמתו לסידורו
(סולם בית קל) מפרש כוונת רב יהודה וז"ל רב יהודה גופיה נמי לא אמרה
אלא מבבל משום דאזיל לטעמיה דס"ל נמי הדר בבבל כדר בא"י כדיליף מקרא
וטעמא דמילהא משום. דמשם יצא עיקר שרשינו אברהם אבינו ע"ה ארץ מולדתו
אור כשדים ושם נגלו אליו האלקים, וכך ליחזקאל הנביא ודניאל וחבריו
הופיעה עליהם נבואה ורוה"ק על נהר כבר היה מוכן להשראת השכינה.
ולכן כגלו ישראל בתחלה גלו לבית אמס בשגם קרוב לשונם ללשון הורה
והרגם שני ללה"ק לכן נתקיימה תורתן בידם בארץ ההיא המסוגלת לתורה
דוגמת א"י בקירוב וזכו לקבוע שם ישיבות גדולות מימות גלות יב ניה
והחרש והמסגר מבבל יצאה תורה והוראה לכל ישראל כל ימי האמוראים
בעלי התלמוד והגאונים והיא עיקר הטעם של אותן שלא רצו לעלות לא"י
אז, מפני שלא היו שם ישיבות גדולות מופלגות בהרבעת תורה כמו בבבל, עכ"ל.
הרי מבואר מההפלאה (ויותר מזה בדברי ר"י עמדין) שר"י סובר שכמו שיש
קדושה באר"י, כמו כן יש קדושה בבבל שמפני זה אין לעלות משם לארץ
ישראל. וזה דומה למ"ש הריטב"א בגיטין שכיון שבבבל היו גמירי והיו בתי
דינין קבועין, ממילא יש לבבל דין א"י שם בגיטין ולכן המביא גט ממדה"י
אינו כולל בבל, כן הוא בנוגע להכל מעלין, דאינו כולל בבל, מפני שיש לה
מעלה בדוגמת מעלת אר"י.

ר' עקיבא איגר בגליון הש"ס גיטיין דף ו מציינן לדברי התוספות ד"ה קא פסיק ביבמות דף ט"ז ע"ב. הגמרא שם אומר, כל הכתמים הבאים מן הרקם טהורים ור"י מטמא מפני שהם גרים וטועים, מבין העכו"ם טהורים, והוינן בה, קפסיק ותני - מבין העכו"ם ואפילו מן תרמוד? ושואל התוספות תימה דלמא לבד מחרמוד כדאמרינן בפ"ק דגיטיין (דף ו) לא, לבר מבבל, ע"כ, גם מזה משמע שלא כהבנת הויו"מ בדברי תוספות, שאם בבל נתמעט מכח הלשון "מדינת הים" אין מקום לקושית תוספות, עם כל זאת, בצאתי שיש ספר שמפרש מדינת הים בגיטיין כהויואל משה!

המלאכה שלמה על המשנה בריש גיטיין מביא פירושים שונים על הלשון "מדינת הים", ובסוף הביא, "מצאתי שכתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל, דהא

דלא תני "מחוץ לארץ" כדי שלא לכלול גם בבל בדין הזה כי בבל כארץ ישראל לגיטיין, ע"כ. אבל גם לפי ה"ר יהוסף כתב שאם היה כתוב "מחוץ

ש"ד ירושלמי

לארץ" היה גם בבל במשמע, אבל במשנה דהכל מעלין לארץ ישראל בכתובות ק"י אינו כתוב הכל מעלין לאר"י מחוץ לארץ, אלא סתם הכל מעלין, ומובן שהכל מעלין אינו שולל האפשרות של איסור וסיבה צדדית שאז לא שייך הכל מעלין! גם בויואל משה עצמו מאמר ישוב ארץ ישראל הביא ציורים שאז

אין אומרים הכל מעלים וכן הוא בכל הש"ס על כמה משניות וברייתות שאינם כוללים כל ציור וציור. וכמה פעמים אומרים "במה דברים אמורים" "הכא במאי עסקינן" "לאו בכי האי גוונא" ועוד כיוצא באלו. עכ"פ כבואר שדברי ההפלאה אינם דחויים מטעם קושיא זו. ודוק.

(ח) עוד הקשה בויואל משה על ההפלאה וז"ל: ובאמה אלו היה מקום לפרש בזה, שיש חילוק בין בבל לשאר חו"ל א"כ אליבא דר' זירא שחולק על ר' יהודה וסובר שאף בבל בכלל היה יכול לפרש מה שהקשו בגמרא הכל לאתויי מאי, דבא לאתויי בבל, ולא היה ראייה אליביה לאתויי מנוה היפה לרעה, אבל כיון שגם בסתמא, אף בלי לשון הכל, אין לחלק בין המקומות

שכהו"ל לכן ע"כ צ"ל דבא בלשון הכל לאתווי ענין אחר. עכ"ל. לפענ"ד
אינו מובן קושיית הויו"מ. הרי ר' זירא לא ס"ל כר' יהודה דיש חילוק
בין בבל לשאר חו"ל. בשלמא אם היה פלוגתת ר' זירא ור' יהודה פלוגתת
תנאים, היה הגמרא אומר שהכל בא לאתווי בבל, ולאפוקי מהתנא החולק, אבל
איך להקשות שר' זירא צריך לפרש "הכל" של המשנה להוציא מדעת האסורא
רב יהודה !!! המשנה נכתב לפני רב יהודה ואז לא היה שאלה בזה. בס"ד
יישבנו קושיות הויו"מ וממילא אין הכרח לפרש כהויו"מ שרב יהודה ס"ל
שהמשנה דהכל מעלין לא קאי בזמנה"ז, רק בזמן הבית המקדש, ודוק.

(ט) בויואל משה מאמר ג' שבועות סימן ג' מביא דברי השו"ת מעיל צדקה סימן
כ"ו "דאף שהוא מן הסוברים לגמרי כשיטת הרמב"ן ששיבת א"י היא מצוה
דאורייתא גם בזה"ז, והאריך לדחות כל החולקים בזה, גם דחה שיטת ר"ח
ומסיק דהחיוב לעלות גם בזה"ז אפילו עם בני קטנים ואין שום טענה בדבר
ואעפ"כ כתב אח"כ דתנאי אחד יש בדבר, שכל זה הוא רק אם יש לו שם
מקום מוכן לפרנסה בריווח, דכל שאין לו שם פרנסה מוכנה, עניות ח"ו
מעבירה על דעתו ודעת קונו --- עיי"ש. והביא דברים הנ"ל גם במאמר ישוב
אר"י סימן מ"ב וז"ל: ובתשובת מעיל צדקה סי' כ"ו אחר שהאריך בשיטתו
כדעת הרמב"ן שהיא מ"ע וחיוב גדול לעלות לא"י מ"מ כתב אח"כ דצריך
בתחילה תנאי אחד שיש לו מקום מוכן ומזומן שם להיות מצוי לו שם פרנסה
בריווח, ע"כ. וכן הביא במאמר ישוב אר"י סימן נ"ה ובמ"ש המעיל צדקה
שאם אין לו בא"י פרנסה מוכנת ויש חשש עניות אין לו לנסוע לא"י זה
הביא המעיל צדקה מכמה ראשונים שמפורש יוצא מן מדבריהם. ע"כ. בסימן
קל"ג כותב האדמו"ר ססטמר: וזאת תורת העולה מכל המקובץ סיומא דפסקא
בקצרה סדרתי על שלש עשרה עיקרים כעיקרי האמונה והמדות שנתנו לישראל
בעיקר הרביעי כותב: אם אין לו פרנסה מוכנת בא"י אין לו ליסע לשם
דעניות מעבירה על דעתו ועל דעת קונו וזה כתב גם המעיל צדקה שהפליג

בחיוב לעלות לא"י יותר מכל הפוסקים כאשר הבאתי לעיל ואעפ"כ כתב שצריך בתחלה תנאי א" שיש לו שם מקום מוכן ומזומן לפרנסה בריוה, והביא כן מדברי הראשונים ז"ל וכתב עוד אח"כ שאלו הנוסעים לא"י וצריכים עי"כ להתפרנס מן הצדקה ואילו היו בחו"ל היו יכולים להתפרנס מכעשה ידיהם לא טוב עושים כי גדול הנהנה מיגיע כפיו, והסכים עמו החתם סופר. עכ"ל הו"מ בהעיקר הרביעי של הי"ג עיקרים.

מפני גודל חשיבות הענין נהיה מוכרח להאריך קצת. ז"ל המעיל צדקה בכימין כ"ו בסוף החשובה, : אמנם כן צריך בתחילה תנאי אחד שיש לו מקום מוכן ומזומן להיות מצוי שם פרנסה ברווח כמו שכתב התרומת הדשן בפסקים שלו סימן פ"ח וגם בכל בו ראיתיו, ועיין בחשב"ץ דכל שאין לו שם פרנסה מוכנה, (העניות) מעבירה על דעתו ועל דעת קונו ח"ו --- כי עינינו ראו ולא זר שהרוב הבאים שמה לגודל עניותם צריכים לשוב חוצה וכתבלבלים מעבודת השם ומלימוד התורה והלא יוצאין מא"י לח"ל ללמוד תורה מ"ש שלא לנסוע לכתחילה במקום שאין לו הכנה^{אונ"ט} וגם אם היה לו מעוץ בחוץ לארץ, קשה מאד שישג שם בכל שנה המידין כסדרן, והכלל בזה אשרי הזוכה לכך ואינו נצרך לבריות ומתפרנס שם אפילו חיי צער ויעבוד השם, אבל אין כל אדם זוכה לכך, וכבר נהגו העם שאינם נוסעים עם בנים קטנים והכל בשביל קשית השגת פרנסה שם שאינה מצוייה בקלות, וחוב הוא לקטנים וחס ושלום יש לחוש שיצאו לתרבות רעה עד לא יחזק שכלם עליהם לסבול חיי צער וכמה נשתקעו בזה, וד"ל. עכ"ל מה שנוגע לענינינו. עכשו נביא בס"ד לשון מקורותיו, ובס"ד מתוך הדברים יתברר הענין. וז"ל. התרומת הדשן (חלק ב, פסקים וכתבים, סימן פ"ח) ומה שכתבת לי עוד מעלייתך לארץ צבי ולעיר הקודש שיבנה ב"ב, אי מצוה הוא עתה אפילו ה"ח, הואיל ואין לנו בעונות קבוץ בחורים ות"ת לשם. דע לך דבודאי שבה גדול ומעלה יש לו לאדם הדר בא"י וכ"ש בעיר הקודש לתועלת לעה"ב, וגם לעה"ז. אמנם שמענו

כמה פעמים שיש לשם בני ברית מערביים נחשבים לרשעים גמורים מוכרים
מפורסמים, והם טורדים ומבלבלים האשכנזים שהם שומרי תורה וגם כי
המזונות דחוקים ומצומצמים לשם מאד והרווהים קשים מי יוכל לעמוד
בכל זה, מלבד גודל רשעת הישמעאלים אשר לשם. לכן כל איש ישער בעצמו
בהשגה גופו וממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת השם ובשמור מצותיו,
כי זה כל האדם. עכ"ל. ולא הביא שצריך להיות לו "מקום מוכן ומזומן
לפרנסה ברווח" וא"כ צ"ע למה הביא המעיל צדקה משמו דברים שלא כתבם?
ובהוך הדברים יתישב הכל על נכון בס"ד. עוד כתב "ועיין בחשב"ץ
סימן תקס"ב" כוונתו כנראה לתשב"ץ קטן, סימן תקס"א וז"ל ושאלה למה
לא הלכו שם (לאר"י) כל האמוראים אשבך דלא הוה מותר להו, דהו צריכים
לבטל מלמודם ולשוט אחר מזונותם, דאמרינן בפרק מי שהוציא אוהו דמותר
לצאת מאר"י לח"ל ללמוד תורה כל שכן שאין לילך מרבו מחו"ל לארץ
ישראל להתבטל בלמודו ולשוט אחר מזונותיו, עכ"ל ובסימן הקנ"ט כתב
"ובלבד שיוכל להתפרנס שם" ולא הביא שצריך להיות מוכן ומזומן פרנסה
בריווה; וזה מגדיל התמיה על המעיל צדקה, לכאורה, ובס"ד יתישב הכל,
יש להעיר שבאמצע סימן תקנ"ט כתב התשב"ץ: ארץ ישראל עכשו שממה היא,
ואין בה עיר מוקפת חומה ומיושבת כמו בשאר ארצות. ע"כ, וכדברי
החשב"ץ קטן כתב גם בכל בו סימן קכ"ז. עכ"פ לא מצאנו אף באחד ממקורותיו
של המעיל צדקה שצריך להיות "מוכן ומזומן פרנסה ברווח". נכתוב עוד
איזה הערות, ואח"כ ניישב הכל בס"ד. זו לשון המהר"ם שיק (בשו"ת
יו"ד, סימן רכ"ה) כבר אמרו (צ"ל אמר) כללים הרב במעיל צדקה סימן כ"ו
האריך וביאר היטב דוודאי גם בזה"ז ישיבת א"י מצוה, אלא שכללא כ"ל
דהיינו אם יוכל להסתפק שם ע"י ממונו, אבל להטיל עצמו על הציבור
על הצדקה, לא שמיעא ליה. עכ"ל, הרי המהר"ם שי"ק כשמצטט דעת המעיל
צדקה אינו כביא הלשון החריף "מוכן ומזומן פרנסה ברווח". ז"ל

החזון איש (קובץ אגרות חלק א, סימן ק"פ) ע"ד עלייתנו כפי דברי המעיל צדקה הובא בפתחי תשובה, החיוב דוקא אם יש מוצא שמה להתפרנס, ובזה אני צריך לדעת אם אפשר הדבר ע"י חנות מנופקטור כי במלאכה אחרת אינה רגילה (כוונתו ז"ל לאשתו) ואני איני מסוגל לעבודה כידוע וכמה צריך לזה, ואם מוצאים הקפה, באיזה מקום בארצנו איני מוצא קפידא כי הלא כל הארץ מקודשת עכ"ל. עכ"פ גם הוא אינו מדגיש "מוכך ומזומן פרנסה ברווח". עכשו יש לנו קושיא כפולה, המעיל צדקה מצטט מקורות שלא כלשונם, והפוסקים מצטטים דבריו שלא כלשונם, האם יש כאן איזה ענין דמידה כנגד מידה ??? אלא ברור וודאי שיסוד הדברים כן הוא: בזמן המעיל צדקה היה המצב הגשמי באר"י כ"ב ירוד ר"ל, שאם לא היה לו לאדם "מוכך ומזומן פרנסה ברווח" היה הדבר כמעט ברור שירעב ח"ו או יצטרך לצדקה. מדברי מקורותיו של הסע"צ, דהיינו התרומת הדשן התשב"ץ הקטן והכל בו, מבואר שהמצב אז באר"י היה נורא, וסמילא אז אם לא היה לו לאדם "מוכך ומזומן פרנסה ברווח" היה ממילא "מוכך ומזומן צרות ברווח". אבל בודאי ובודאי לא כיון המעיל צדקה שבמצב שיש בלי עין הרע מליונים יהודים באה"ק, וכל הארץ בנוי, שאין ליסע עד שיהיה "מוכך ומזומן פרנסה ברווח", האם באמעריקע יש "מוכך ומזומן פרנסה ברווח" לכל?? אדרבא הפליג במצות ישוב אר"י, וכתב שמצוה לנסוע גם כשיש סכנה דרכים של סביעה, שביה ולסטים ר"ל ובודאי שהמצב הכלכלי שבאה"ק אינו חשש גדול מחששות הנ"ל, אלא ע"כ צריך לפרש כוונתו כמו שכתבנו.

וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (מר' שלמה קלוגר) אבן העזר סימן קי"ח אף לדעת הסוברים דכופין לעלות והוי מצוה, היינו רק במי שיש לו כדי חיו על הדרך וגם שלא יצטרך, אבל מי שהוא עני ואין לו על הוצאות הדרך ולהחיות את נפשו שם, ודאי אין חיוב לעלות, דהרי שונא מתנות יחיה --- ובפרט דבזה משיג גבול שאר עניי ארץ ישראל, עכ"ל. הרי שגם ר' שלמה קלוגר לא כתב "מוכך ומזומן פרנסה ברווח", והדברים מובנים מעצמם, ודוק.

(י) במאמר ג' שבועות סימן י מתחיל לדון בפירוש השבועה שלא יעלו בחומה. מסקנתו הוא שעברו וגם עדיין עוברים עכשו על עליה בחומה. האדמו"ר מסטמר מביא קצת מדברי האבני נזר וחולק עליו. עכשו אביא מדברי האבני נזר שהאדמו"ר מסטמר אינו מביא, ז"ל האבני נזר (שו"ת, יו"ד, סימן תנ"ד, אות נ"ד) אם כבר היו כל ישראל בארץ ישראל לא יהיה עוד שום שבועה עליהם, דאין איסור רק על עלייתם בחומה, לא שכבר הם בא"י. עכ"ל. (לפי דבריו רצינו לפרש, בדרך אפשר, מ"ש רב אלעזר תיכף אחר סוגית השבועות שכל הדר בא"י שרוי בלא עון, דאף די איסור עליה בחומה, ולפי רב יהודה אסור אפילו ליחיד לעלות מבבל, מ"ס כיון שעלה, אין עוד שאלה ופקפוק). ובאמת גם בלי האבני נזר הרי פירוש הפשוט של "עליה" הוא עליה מחוץ לארץ ישראל, ואיך שיך לעבור על עליה בחומה אם נמצאים בארץ ישראל?? (לפי פירוש המהרש"א [בחידושי אגדות] על עליה בחומה, עדיין אפשר לעבור על חלק מהשבועה גם בא"י אבל בין האבני נזר, ובין הויו"מ אינם מפרשים כמותו, ואכמ"ל) והדבר יותר מפורש בהמדרש רבה שה"ש ב עה"פ "השבעתי אתכם" ר' חלבו אומר ד' שבועות יש כאן, השביע לישראל שלא ימרדו על המלכיות ושלא ידחקו על הקץ ושלא יגלו מסטורין שלהם לאוה"ע, ושלא יעלו חומה מן הגולה, ע"כ. הרי מבואר שזה אי אפשר כשהם כבר בארץ ישראל, למה צועק האדמו"ר מסטמר שעוברים עכשו על עליה בחומה?

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה קונטרס בעיות זמנינו - א בני הישיבות עמוד מס: 18 הודפס ע"י אוצר התכמה

במאמר ג' שבועות סימן י כותב: וצריך להבין פירושו של חומה, שיש לפרשו בג' פנים. א) עליה של כנופיה גדולה ביחד, ב) עליה של רוב ישראל, ג) עליה ע"י מלחמה שלא ברשות נגד האומה היושבת שמה. ודברי רש"י ז"ל סתומים, שכתב - יחד ביד חזקה, ולשון זה צריך ביאור להבין כוונתו, ויתבאר להלן מה שאפשר לפרש בזה עכ"ל. הויו"מ, סימנים י - י"ז, דוחה פירש הג' וכותב שעליה בחומה אסורה אפילו ברשות האומות ובלא מלחמה. וא"ת הרי כתב רש"י ביד חזקה, הוא מיישב זה באופן דרושי עיי"ש. לא נדון כאן על כל פרט ופרט שבדבריו, רק על איזה נקודות עיקריים. ראשית נביא לשון המפרשים בבאור הלשון "עליה בחומה". רש"י במהדורא קמא שלו (כובא בשיטה מקובצת בכתובות שם) כותב וז"ל בחומה שלא יעלו סאליהם, ויעלו כולם בחזקה עכ"ל. בפירוש עץ יוסף על העין יעקב (שם בכתובות) כתב וז"ל שלא יעלו ישראל בחומה פירש שלא ילכו כולם כאחד יאספו ואיש לאחיו יחזק באו ונלכה לירושלים ביד חזקה ולבנות בית המקדש עכ"ל. המדרש רבה, שה"ש ב, עה"פ השבעתי, מביא שבועה שלא יעלו חומה מן הגולה. המתנות כהונה מפרש וז"ל פירש"י ביד חזקה כולם יחד עכ"ל. בעץ יוסף שם פירש ושלא יעלו חומה לשון זה הוא מפסוק (יואל ב) כאנשי מלחמה יעלו חומה. והכוונה שלא יעלו כולם ביד חזקה, ור"ל ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות, אלא שלא יעלו יחד ביד חזקה עכ"ל. התורה תמימה על שיר השירים ב, ז, אות פ"ה מפרש וז"ל (בא"ד) העליה בחומה, כלומר יחד כולם וביד חזקה עכ"ל. במדרש רבה שה"ש פ"ח כתוב וז"ל אילו ישראל עלו חומה מן הגולה (בימי עזרא) לא חרב ביהמ"ק פעם שניה עכ"ל. וכתב שם המתנות כהונה חומה כלומר כולם בבת אחת ועיין לעיל בפסוק השבעתי אתכם עכ"ל. ובעץ יוסף שם חומה כלומר בבת אחת ועיין לעיל פסוק השבעתי אתכם עכ"ל. לפי מפרשים אלו בודאי לא עברו בזמנינו על עליה בחומה, מפני שני

טעמים, א) לא עלו רובם, ב) גם הג' מליונים שעלו לא עלו יחד, אלא מעט מעט. ותימה על הויו"מ שלא הביא דברים אלו כשדן בזה בסימן י, וסוף סימן י"א. אמנם בסוף סימן פ הביא "שיש איזה מפורשים" שפרשו כן, וכתב דאפשר שהרמב"ם סובר כן. קשה להבין איך הויו"מ, שכתב מאמר שלם בשם מאמר שלש שבועות ודן על כל פרט ופרט באריכות, לא דן יותר בענין זה, כיון שלפי הנ"ל אין מקום לדון ולומר שעברו על השבועה שלא יעלו בחומה, וכיון שכך אינו מובן למה צועק הויו"מ שעברו ועדיין עוברים על השבועה שלא יעלו בחומה.

י"ב)

בסימן י כשדן בנקודה הנ"ל מעצמו בלי הבאת כל מקורות אלו, מצדד שכל עליה גדולה, אף בלי רוב ישראל, הוא העברה על עליה בחומה. ויש לשאול כמה עולים צריכים לעלות יחד, בבת אחת, לעבור על האיסור. (בזמן ר' יהונתן מלוניל היה עליה של ג' מאות איש). הישוב בארץ ישראל גדלה ונתרחבה ע"י עליות במשך של יותר משמונים שנה. מי עבר על השבועה? האם היה מקום לדון בשעת נסיעתו של האדמו"ר מסיגט-סטמברג שנת תשמ"ג לא"י עם כנופיא גדולה של חסידים שאולי עוברים על עליה בחומה? וא"ת הרי חזרו אחר"כ לחוץ לארץ. מכל מקום אינו מובא שמוחר לעלות בחומה על מנח לירד. וצע"ג

י"ג)

בסימן י מביא ראייה שכל עליה גדולה הוא העברה על השבועה. וז"ל (בא"ד): ושם (במדרש רבה על שיר השירים) בפרשה ח אות י הביא שר"ל כד הוי להון^{חא} מצמתין בשוקא הוי אמר להון בדרו גרמיכוון, א"ל בעלייתכם לא נעשיתם חומה וכאן באחם לעשות חומה, ופירש במתנות כהונה כשהיה רואה אותם בני בבל נאספים ומחברים בכנופיא אמר להם פזרו עצמיכם, בעלייתכם לא נעשיתם חומה, וכאן באתם לעשות חומה כדמייתי לעיל עיי"ש, כי לעיל מזה איתא שם הך דרשה דדרש ר"ל ביומא דף ט אילו עלייתם כולכם בחומה. וסדקרא לאותה כנופיא שראה בימיו בשוק בבבל שהוא חומה והתרעם על שלא עשו כן בעלייתם בימי עזרא מבואר שכל כנופיא גדולה אף אם אינם רוב ישראל --- נקרא חומה ---